

Miljöutskottet

Statsrådets framtidsredogörelse, del 1 och 2 Utblick över kommande generationers Finland

Till framtidsutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets framtidsredogörelse, del 1 och 2 Utblick över kommande generationers Finland (SRR 16/2022 rd): Ärendet har remitterats till miljöutskottet för utlåtande till framtidsutskottet. Tidsfrist: 17.2.2023.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Jaana Tapanainen-Thiess, statsrådets kansli
- Senior Advisor Ilkka Räsänen, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- direktör Juha Kaskinen, Centret för framtidsforskning, Åbo universitet
- stiftare, forskare Roope Mokka, Demos Helsingfors.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Centret för framtidsforskning, Åbo universitet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Syftet med framtidsredogörelsen är att utgöra underlag för regeringens och riksdagens framtidsdialog. Syftet är också att identifiera och lyfta fram frågor som är viktiga för beslutsfattandet och som kräver uppmärksamhet i framtiden. I den analys av omvärlden som ingår i redogörelsens första del redogörs för osäkerhetsfaktorer och olika scenarier. Analysen lyfter också fram alternativa framtidsutsikter och nya möjligheter istället för prognoser. I den andra delen av redogörelsen utreds det hur man i lagberedningen bättre än i dag kunde utnyttja prognostisering och beakta kommande generationer och deras rättigheter.

Miljöutskottet anser att framtidsredogörelsen är en viktig process som stärker samarbetet över sektorsgränserna såväl på statsrådets nivå som inom förvaltningen och beslutsfattandet i allmänhet, vilket är nödvändigt för att lösa miljöproblemen och sträva efter en hållbar framtid. Redogö-

Utlåtande MiUU 49/2022 rd

relsen har beretts i en tid då coronapandemin och senare även Rysslands anfallskrig mot Ukraina har förändrat omvärlden, vilket har accentuerat behovet av att ifrågasätta etablerade tankemodeller och antaganden. Framsynsförmågan stärker beredskapen att agera i en osäker värld.

Ett omfattande samarbete vid beredningen av framtidsredogörelsen har bidragit till att öka framsynsförmågan hos parterna. Det här kan ha långtgående positiva effekter när det gäller att lösa miljöproblemen i det finländska samhället och allmänt förbereda sig inför kriser. Utskottet ser det som beklagligt att redogörelsen har lämnats till riksdagen så sent att utskottet inte har haft möjlighet att sätta sig in i den på önskat sätt. Utskottet fäster dock utifrån sitt eget ansvarsområde framtidsutskottets uppmärksamhet vid de aspekter som behandlas närmare nedan.

Den ekologiska hållbarhetskrisen är också en ekonomisk kris

Utskottet uppfattar framtidsredogörelsens avsnitt om miljön som en konsekvent fortsättning på arbetet för en hållbar utveckling. I en rapport från FN:s så kallade Brundtlandkommission år 1987 definierades hållbar utveckling som social, ekonomisk, miljömässig och kulturell utveckling som inte äventyrar kommande generationers rätt till sin egen utveckling. Under konferensen om hållbar utveckling i Rio de Janeiro 1992 undertecknade världens ledare tre viktiga internationella avtal: klimatavtalet, konventionen om biologisk mångfald och konventionen för bekämpning av ökenspridning. I och med utvecklingen av klimatkrisen har begränsningen av klimatförändringen och förhindrandet av förlusten av biologisk mångfald identifierats som starkt ömsesidiga och en betydande utveckling i det internationella avtalssystemet har nåtts i och med att handlingsprogrammet Agenda 2030, klimatavtalet i Paris och biodiversitetskonventionen (Kunming-Montreal) godkändes på bred front. I redogörelsen fästs stor vikt vid att den gröna omställningen genomförs på ett rättvist sätt.

Utskottet tackar framtidsredogörelsen för att den lyfter fram klimatfrågorna, förlusten av biologisk mångfald och andra miljöproblem. Klimatförändringen är det största hotet mot mänskligheten. Redan en uppvärmning på över 1,5 grader innebär en betydande risk för mänskligheten, naturens mångfald, livsmedels- och näringstryggheten och vattenförsörjningen och gör det svårare att avskaffa fattigdomen och ojämlikheten. Klimatförändringen har ett nära samband med förlusten av den biologiska mångfalden. Områden i naturligt tillstånd lindrar klimatförändringens konsekvenser för livsmiljöerna och arterna när uppvärmningen ökar sannolikheten för allvarliga och oåterkalleliga förändringar. Temperaturen i den arktiska regionen har stigit nästan fyra gånger så snabbt som i världen i genomsnitt.

FN:s handlingsprogram för globalt hållbar utveckling, Agenda 2030, antogs 2015. Handlingsprogrammet styr FN:s medlemsländers arbete för att främja hållbar utveckling och innehåller mål för hållbar utveckling fram till 2030 som är gemensamma för alla länder.

Klimatavtalet från Paris var en stor bedrift för det internationella samfundet. Det behövs dock ytterligare nationella satsningar och i redogörelsen bedöms helt riktigt att den målsatta gränsen för uppvärmning på 1,5 grader kommer att nås tidigare än vad det antogs när klimatavtalet gjordes upp.

Utlåtande MiUU 49/2022 rd

Lika viktigt är det avtal (Kunming-Montreal) som nåddes i Montreal i december 2022 för att stoppa förlusten av biologisk mångfald. I avtalet enas nästan 200 stater om ett globalt mål att skydda 30 procent av land-, insjö-, kust- och havsområdena. Dessutom kom parterna överens om att minst 30 procent av de försämrade land- och vattenekosystemen ska restaureras före 2030. Målet är att stoppa förlusten av biologisk mångfald fram till 2030 och att få naturen att återhämta sig så att visionen för 2050 kan nås, det vill säga att världen lever i harmoni med naturen.

Utskottet betonar att klimatförändringen och skyddet av den biologiska mångfalden på många sätt är kopplade till varandra. Att begränsa klimatförändringen är också en förutsättning för att skydda den biologiska mångfalden. Genom att identifiera och ta hänsyn till dessa kopplingar kan man säkerställa en samordnad och konsekvent naturskydds- och klimatpolitik.

Utskottet fäster framtidsutskottets uppmärksamhet vid att den ekologiska hållbarhetskrisen på senare tid har lyfts fram i samma riktning också av ekonomiska aktörer och påverkare. Till exempel när det gäller de tio största risker som uppskattats för de följande tio åren i World Economic Forums årliga riskrapport från 2023 är för första gången de fyra största riskerna klimatrelaterade och förlustrelaterade. Av de tio största riskerna är hela sex stycken miljörisker.

I Sitras publikation Megatrender 2023 från januari lyfter man på motsvarande sätt fram att en av de mest centrala förändringarna är att naturens bärkraft håller på att falla sönder. Om naturförlusten inte stoppas, äventyras stabila offentliga finanser, pensionsfondernas risker ökar och den finansiella stabiliteten kan försämrats. I den ekologiska hållbarhetskrisen belastar människans agerande den organiska och oorganiska naturen på ett sätt som överbelastar planetens bärkraft och på det sättet äventyrar grunden för hela vår ekonomi och välfärd.

I den klimat- och naturstrategi som finansministeriet publicerade i december 2022 fastställs de ekonomiska styrmedlen i klimat- och naturpolitiken. I publikationen konstateras att man med hjälp av beskattningen och regleringen av finansmarknaden kan styra medborgarnas och företagens val så att de överensstämmer med målen för klimat- och naturpolitiken.

I Finlands Dasgupta-utredning från den 9 februari 2023 konkretiseras vad den banbrytande Dasgupta-rapporten betyder vårt land. I utredningen betonas att alla ekonomiska sektorer påverkar inte bara den biologiska mångfalden utan också möjligheterna att förhindra den. De åtgärder som föreslås i utredningen är bland annat naturvård, restaurering, förändrade konsumtionsvanor, ändring av produktionsteknologi, handelspolitiska åtgärder, slopande av subventioner som är skadliga för naturen, ändring av de ekonomiska indikatorerna och institutionella förändringar till exempel på finansmarknaden och inom utbildningen. Det framhålls att finansmarknaderna måste utvecklas på både internationell och nationell nivå. De offentliga finansierarna bör i sina finansieringsbeslut kräva de risker, fördelar och möjligheter som hänför sig till den biologiska mångfalden.

Även Sitra har den 14 februari publicerat en promemoria som sammanställts gemensamt av ekonomiska forskare och påverkare. Det främsta budskapet är att om förlusten av den biologiska mångfalden inte stoppas, äventyras stabila offentliga finanser, pensionsfondernas risker ökar och den finansiella stabiliteten kan försämrats. Om förlusten av biologisk mångfald fortskrider leder

Utlåtande MiUU 49/2022 rd

det till att ekonomin och de offentliga finanserna krymper och att välfärden för de kommande generationerna äventyras.

Utskottet anser att redogörelsen innehåller goda överväganden både med tanke på identifieringen av den ekologiska krisen och utvecklingen av lösningar. Utskottet anser i likhet med framtidsredogörelsen att för att de planetära gränserna ska kunna värnas och förutsättningarna för hållbar utveckling främjas krävs det en bestående förändring i attityderna och värdeunderlaget och en starkare koppling av dem till de ekonomiska styrmedlen och beslutsfattandet. Finland bör ur olika perspektiv delta i bekämpningen av klimatförändringen genom att aktivt främja lösningar inom cirkulär ekonomi och ren teknologi. Åtgärderna för att begränsa effekterna av klimatförändringarna bör fortsätta och anpassningsåtgärderna utvecklas på lång sikt. Det är viktigt att med beaktande av kommande generationers rättigheter se till att den gröna omställningen är rättvis. Det är också viktigt att utveckla kunnandet. Det behövs en diskussion om genuint olika modeller och former för ekonomi, tillväxt och arbete som kan lösa de miljörelaterade problemen. Det behövs också framförhållning och beredskap för klimatförändringens många olika konsekvenser för omvärlden och den säkerhetspolitiska miljön.

I och med den senaste tidens omvälvningar har ömsesidigt beroende, komplexitet och svåra problem blivit en del av vardagen, och osäkerhetsfaktorer kan uppfattas bättre än tidigare. Redogörelsen tar fasta på väldigt olika osäkerhetsfaktorer. Det är bra att i bedömningarna beakta mångfalden och ackumuleringen av sannolika miljökriser. Utöver vattenbrist kan det till exempel uppstå brist på många olika nödvändigheter på grund av det ömsesidiga beroendet, till exempel brist på mat, läkemedel och teknik. Migrationen som miljökriserna medför kan också bli okontrollerbar och hota hållbarheten i samhällena.

Utskottet betonar att övergången från enbart beredskap till nya lösningar förutsätter förmåga inte bara att klara av utmaningar, kriser och överraskningar utan också att man lär sig av dem och förnyar sig. Det här förutsätter att man förstår de nuvarande förändringarna, utmanar gamla framtidsvisioner, föreställer sig andra framtidsutsikter och aktivt vidtar åtgärder mot en önskvärd framtid.

Utskottet betonar att en starkare cirkulär ekonomi är ett betydande sätt att minska resursanvändningen och trycket på naturen. Finland har varit en föregångare inom cirkulär ekonomi, och införandet av affärsmodeller som bygger på den cirkulära ekonomins principer öppnar nya möjligheter för finländska företag. Samtidigt bidrar utvecklingen av cirkulär ekonomi till att öka självförsörjningen och resiliensen.

För att begränsa effekterna av klimatförändringen är det viktigt att minska de fossila utsläppen, men därutöver behövs det i framtiden också negativa utsläpp, som kan vara naturliga kolsänkor eller tekniska lösningar. Kolsänkorna och kollagren har en betydande roll i klimatpolitiken och minskningen av kolsänkorna utmanar Finlands mål om klimatneutralitet 2035. Således är det viktigt att se till att kolsänkorna stärks. Även de tekniska sänkorna, det vill säga avskiljning, användning och lagring av koldioxid (CCS och CCU), kan utvecklas till ett viktigt klimatpolitiskt instrument.

Utlåtande MiUU 49/2022 rd

Utskottet betonar att vätgasekonomin kan vara en betydande möjlighet för Finland på grund av den koldioxidsnåla elproduktionskapaciteten och det starka stamnätet. Det finns också betydande möjligheter för utbyggnad av vindkraft. Vindkraften kan utnyttjas för produktion av vätgas och elektrobränslen, både för att svara på den inhemska efterfrågan och för export. Utvecklingen av vätgasekonomin kan främjas bland annat genom att underlätta tillståndprocessen för utbyggnaden av vindkraft, öka kunnandet om vätgas och stödja FoUI-verksamheten i fråga om såväl teknik, tjänster som samarbete. Infrastrukturen för elöverföring och vätgasöverföring bör utvecklas som en helhet med tanke på framtida behov, med ändå så att man har kontroll över kostnaderna och riskerna. I åtgärderna för att främja vätgaslösningar bör alternativa teknologier och lösningar samt därtill hörande naturkonsekvenser, såsom avskogning, beaktas.

Den gällande lagstiftningen bör styras så att kommande generationers levnadsförutsättningar tryggas, i ett samhälle som är miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart. Miljöutskottet betonar i likhet med framtidsredogörelsen att strategisk framsyn som en del av lagberedningen stöder en ökad rättvisa mellan generationerna. Målet att bättre utnyttja framsynsinformationen i olika skeden av lagberedningen är därför viktigt.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Miljöutskottet föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 16.2.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Hanna Kosonen cent
vice ordförande Tiina Elo gröna
medlem Petri Huru saf
medlem Mai Kivelä vänst
medlem Johan Kvarnström sd
medlem Sheikki Laakso saf
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Mauri Peltokangas saf
medlem Juha Sipilä cent
medlem Saara-Sofia Sirén saml
medlem Katja Taimela sd
medlem Ari Torniainen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Ekroos.